

Марија Коїривица Лелићанин

САЕ инстџитут Милано

m.lelicanin@sae.edu

UDC: 811.131.1'367.624

81'255

DOI: <https://doi.org/10.18485/prevod.2024.43.92.3>

Примљен: 4.12.2024.

Прихваћен: 30.12.2024.

Оригинални научни рад

ПРИЛОГ НАВОДНО У ИТАЛИЈАНСКОМ ЈЕЗИКУ: КОРПУСНО ИСТРАЖИВАЊЕ

У наставној и преводилачкој пракси уочено је да српски прилог *наводно* може представљати изазов, те је основни циљ рада установити како адекватно превести овај прилог на италијански језик. Најпре су испитане његове семантичке вредности у речнику српског језика (РСЈ 2011), италијанско-српског (Клајн 2011) и хрватско-италијанског (Деановић-Јернеј 1989), где је потврђено да *наводно* нема јединствене преводне еквиваленте. Потом је претражен дигитални корпус *SerbItaCor3* који обухвата преводе српских књижевних дела на италијански и преводе италијанских аутора на српски (114 књижевних дела на српском и 127 италијанских превода, као и 129 дела на италијанском језику са паралелизованих 140 превода на српски језик). Забележене су употребе прилога *наводно* у оба преводна смера: и са српског на италијански и са италијанског на српски. Конкорданце су разврстане према преводним еквивалентима, а потом су укрштене њихове граматичке и прагматске функције, којима се додатно указује на семантичке нијансе у превођењу. Резултати указују на богатство могућности у исказивању значења српског прилога *наводно* попут конструкција са глаголом *parere* (*a quanto pare, pare che* итд.), придева *presunto*, прилога *presumibilmente* итд, а уочено је и да се у италијанском преводу неретко изоставља. Потврђено је да стилске одлике кондиционала као преводног еквивалента прилога *наводно* (Терић 2005: 86) нису примерене за све језичке стилове и регистре. Коначно, сачињен је попис свих преводних еквивалената из корпуса преведених књижевних дела који, претпостављамо, може наћи примену и у превођењу научно-стручних текстуалних жанрова.

Кључне речи: метадискурс, превођење, италијански језик, *наводно*, корпусно истраживање

In teaching and translation practice, it has been observed that the Serbian adverb *navodno* can present a challenge when translating into Italian. The

primary aim of this study is to determine how to adequately translate this adverb. First, its semantic values were examined in the following dictionaries: Serbian dictionary (Речник српскога језика 2011), Italian–Serbian (Klajn 2011), and Croatian–Italian (Deanović Jernej 1989), where it was confirmed that *navodno* does not have a single, consistent translation equivalent. The digitalised corpus *SerbItaCor3* was then explored, which includes translations of Serbian literary works into Italian and Italian authors' works into Serbian (114 literary works in Serbian with 127 Italian translations, and 129 works in Italian with 140 parallel translations into Serbian). Concordance lines were categorised according to their translation equivalents, and their grammatical and pragmatic functions were cross-examined, highlighting the semantic nuances in translation. The results demonstrate a variety of options for expressing the meaning of the Serbian adverb *navodno*, such as constructions with the verb *parere* (e.g., *a quanto pare*, *pare che*, etc.), the adjective *presunto*, the adverb *presumibilmente*, and others. It was also noted that in Italian translations, the adverb is often omitted. It was confirmed that the stylistic characteristics of the Italian conditional mode as a translation equivalent for *navodno* (Terić 2005: 86) are not suitable for all language styles and registers. Finally, a list of all translation equivalents from the corpus of translated literary works was compiled, which may prove useful in translating scientific and technical texts.

Key words: metadiscourse, translation, Italian language, *navodno*, corpus-based research

1. Увод

Прилог *наводно* не припада пропозиционом садржају исказа већ открива присуство аутора у тексту. Овим реторичким средством аутор најчешће изражава суздржан став према истинитости исказа и квалификује категоричке тврдње, те се може посматрати и као метадискурсни маркер епистемичког ограђивања (уп. Nyland 2005; Копривица Лелићанин 2012). Аутори користе маркере ограђивања да покажу обазривост и сумњу, чиме обезбеђују да порука буде пренета онако како су је замислили (Fraser 2010:15).

Италијански прилози и остале врсте речи, као метадискурсни у писаној и дискурсни маркери у претежно усменој размени, са снажним прагматским одликама попут маркера ограђивања, става и њима сличних, последњих година буде пажњу домаћих италијаниста, нарочито са аспекта контрастивне анализе и превођења. До сада су најдетаљније обрађени преводни еквиваленти полисемичних маркера као што су *иначе* (Moderc 2015), *allora* (Сековић & Радојевић 2016), *scusa*, *sai*, *ti dico* (Сековић & Јанићијевић 2017), те се овим истраживањем настоје осветлити преводни еквиваленти прилога *наводно* као прилога са специфичним прагматским својствима за које није могуће понудити јединствен превод.

Речник Матице српске дефинише ову лексему на следећи начин: „**наводно** прил. како кажу, како се прича, према нечијем казивању или писању (често с призвуком сумње у тачност дотичног исказа). – Побегло, наводно, с неком распуштеницом” (*Речник Матице српске* 2011: 739).

Хрватско-српско-италијански речник (Деановић-Јернеј 1989: 437) такође садржи исто објашњење и наводи описне преводе на италијански језик помоћу глагола *dire*:

„**navodno**, adv. Secondo quel che si dice, a quanto si dice; (*kako kažu*) si dice che; come si dice; *on je navodno otputovao* si dice che sia partito, egli sarebbe partito”.

У *италијанско-српском речнику* (Клајн 2011:432) прилог *наводно* јавља се само као превод италијанског прилога *ipoteticamente*, изведеног од придева **ipotetico**, где се губи наглашено значење навођења туђих речи као што је то случај израза са глаголом *dire*:

„**ipotetico** /-ètiko/ adj. (pi. -ci) ipotetičan, pretpostavljen; neizvestan; *proposizione ipotetica* (gram.) pogodbeno rečenica. || **ipoteticamente** /-mènte/ adv. ipotetično; navodno”.

У италијанском језику медија (новине, радио, телевизија, али и нови медији и друштвене мреже), за исказивање незваничних и непотврђених вести усталила се посебна стилска одлика кондиционала, такозваног кондиционала резерве и ограђивања (*condizionale di dissociazione*: Bonomi 2002: 100; Терић 2005: 86), односно кондиционала извештавања (*condizionale cronistico*: Bonomi 2002: 100). Кондиционалом као стилским и реторичким средством аутор текста или говорник се ограђује у односу на истинитост садржаја исказа (Терић 2005: 86). У самом одабиру посебног глаголског начина указује се на став говорника према радњи, те употреба кондиционала одговара латинском изразу *relata refero* – „саопштавам онако како ми је саопштено”, односно „не јамчим за веродостојност информације” (Терић 2005: 86), што и одговара семантичкој вредности прилога *наводно*, илустрованој претходно наведеним дефиницијама и примерима. Међутим, поставља се питање да ли италијански кондиционал (и садашњи и прошли) у научно-стручним и књижевним текстовима може увек бити адекватно решење, ако имамо у виду устаљену употребу за исказивање непотврђених медијских вести и тврдњи. Потребно је испитати и друга решења која не би нужно имала призвук непотврђених вести из новинског дискурса. Стога је основни циљ овог рада да установи најчешће преводне еквиваленте за српски прилог *наводно* на италијанском језику, испитујући граматичке еквиваленте српског прилога с обзиром на његова стилска, семантичка и прагматска својства. У раду ће бити посматрани примери са прилогом *наводно* и у оригиналним делима на

српском језику, као и у преводима италијанских аутора на српски језик.

Овај рад има две веће целине. Након теоријског увода, следи методолошки оквир где се најпре представља одабир речника, а потом и прецизирају одлике корпуса и поступак разврставања конкорданци добијених из корпуса. У одељку Резултати и дискусија преводни еквиваленти су разврстани према граматичким функцијама и семантичким нијансама. У закључцима биће сумирани најважнији преводни еквиваленти.

2. Метод и поступак

Прилог *наводно* испитан је на недавно оформљеном дигитализованом и паралелизованом корпусу *SerbltaCor3* (Moderc et al. 2023). Корпус обухвата 243 књижевна дела, од чега су 129 дела италијанских, а 114 српских аутора. Дела на италијанском језику броје око 11.1 милиона речи, док је дела на српском око 10,4 милиона (Moderc et al. 2023). Могуће је претражити корпус са паралелизованим преводима, а у случајевима где једно дело има више превода, омогућено је консултовање свих доступних превода на нивоу реченице или пасуса (Moderc et al. 2023).

За претрагу је коришћен програм *noske*¹ који омогућава паралелизован преглед одломка из оригиналног дела и одговарајућег превода који садрже задату реч, у овом случају прилог *наводно*. Целокупан поступак је подразумевао је неколико важних корака:

- 1) Паралелизовану претрагу корпуса према задатом прилогу *наводно* помоћу функције *Parallel Concordance*.
- 2) Груписање примера према преводним еквивалентима.
- 3) Анализа примера.

Поступак се може поновити кроз кораке које смо само делимично спровели у овом истраживању:

- 4) Претрага корпуса према пронађеним еквивалентима (нпр. прилог *presumibilmente*) и осталим решењима добијених претрагом прилога *наводно*.
- 5) Груписање тако добијених примера и поновна претрага, итд.

3. Резултати и дискусија

На упит *наводно* у српском делу корпуса *SerbltaCor3_sr* забележен је 161 пример употребе, што чини 13.08 на милион токена или 0.0013% у целокупном корпусу. Конкорданце су потом груписане према преводним еквивалентима и поређане према учесталости преводног решења.

1 Програм *noske* доступан је преко платформе <http://noske.jerteh.rs>

Такође су наведене граматичке функције преводног еквивалента као што се може видети у Табели 1.

ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТ	ВРСТА РЕЧИ	УЧЕСТАЛОСТ (од 161)
CONDIZIONALE	глагол (глаголски начин)	41
PARERE/SEMBRARE	глагол	21
DIRE	глагол	18
без превода (нулти)	-	17
FINGERE/FARE FINTA DI	глагол	12
presunto	придев	8
apparentemente/in apparenza	прилог/прилошка конструкција	4
presumibilmente	прилог	4
preteso	придев	3
DOVERE	глагол	3
ATTRIBUIRE	глагол	3
cosiddetto	придев	3
a sentir (lui, voi)	глагол (имплицитна реченица)	2
adducendo	глагол, герундиј, (имплицитна реченица)	2
secondo	предлог	2
fittizio	придев	2
PRESUME CHE/SUPPONE CHE	глагол	2
CREDERE	глагол	2
PENSARE	глагол	2
col pretesto di	прилошка конструкција	1
che passa per	глагол (односна реченица)	1
supposto	придев	1
FIGURARE	глагол	1

fra parentesi	прилог (именичка синтагма)	1
probabilmente	прилог	1
con l'aria di	прилошка конструкција	1
PRETENDERE	глагол	1
sedicente	придев	1
con la scusa di	прилошка конструкција	1
УКУПНО		161

Табела 1: Прилог *наводно* и преводни еквиваленти на италијанском језику

3.1. Кондиционал за исказивање нејошврћене шврдње

Доминантни преводни еквивалент за исказивање семантичких вредности прилога *наводно* је италијански кондиционал. Он се у оквиру корпуса јавља у примерима превода са српског на италијански језик за непотврђену вест (београдске жуте штампе у примеру 1), наводно изговорене увреде (пример 2), вести из часописа (пример 3) или непотврђеног уверења (пример 4). У наведеним примерима, реч је о новинском стилу који је део нарације, односно приповедачког поступка и грађења саме радње, те се не може закључити да се новински стил напосто проширио на књижевно-уметнички:

ПР.	ТЕКСТ ОРИГИНАЛА	ПРЕВОД
1	Nikada, međutim, nisam poželeo da uputim neki sličan udarac Ludvigu, bez obzira na to što je beogradska žuta štampa u nekoliko navrata pokušala da lansira priče o tome kako smo se tukli na nekom splavu na Savi, pa se čak pojavila jedna mutna fotografija na kojoj se, navodno , vidi kako zamahujem pesnicom dok drugom rukom stiskam Ludvigovu košulju. Albahari (2007)	Mai, tuttavia, ho desiderato colpire in tal modo Ludwig, benché la stampa scandalistica belgradese abbia più volte cercato di rilanciare alcune storie secondo le quali io e lui avremmo fatto a botte a bordo di una zattera sulla Sava, e sia apparsa persino una fotografia sfocata che mi ritrarrebbe mentre agito un pugno e con l'altra mano afferro Ludwig per la camicia. Albahari (2010)

2	Taj besprekorni džentlmen pokušava da izabere reči kojima bi gostu objasnio da kupleraj u kome je navodno izgovorio uvredu uopšte nije u Famagusti. Čak ni na Kipru. Basara (2006)	Quell'impeccabile gentiluomo sta cercando di trovare le parole per spiegare al suo ospite che il bordello nel quale lui avrebbe pronunciato il famigerato discorso non si trova a Famagosta, e neanche a Cipro. Basara (2011)
3	Tako u broju 143, od septembra 1988, Zembla donosi priču Kuće opijuma u Londonu, koju je navodno duh De Kvinsija napisao tokom jedne seanse tako što je posredstvom medijuma odabrao reči iz primerka lista Observer. Basara (2006)	Così nel numero 143 del settembre del 1988, Zembla riporta il racconto Case dell'oppio di Londra, che lo spirito di De Quincey avrebbe scritto durante una seduta spiritica nella quale, attraverso un medium, aveva scelto le parole da una copia della rivista "Observer". Basara (2011)
4	Neko izgara sporije, neko brže, to je kao s drvenim i kamenim ugljem - stvar ličnosti - ali oni koji nikada ne okušaju ni kap jer to nije, navodno zdravo, ti su najtuplji i najnaivniji. Basara (1996)	Qualcuno brucia più lentamente , qualcuno più velocemente: è come col carbone di legna e col carbon fossile , una questione di personalità ; ma quelli che non provano mai nemmeno un goccio, perché non sarebbe sano , costoro sono i più ottusi e i più ingenui. Basara (2005)

Табела 2: Италијански кондиционал као еквивалент српског прилога *наводно*

Семантичко подударање вредности кондиционала и српског прилога *наводно* додатно потврђује и чињеница да се у преводима италијанског кондиционала прилог *наводно* додаје у оним случајевима кад је реч о навођењу туђих речи или мишљења (примери 5 и 6) и гласина (примери 7 и 8):

ПР.	ТЕКСТ ОРИГИНАЛА	ПРЕВОД
5	In quel frangente Fergus mi invitò a cena per il sabato. Una festa di compleanno di una cugina, una ragazza che, secondo la moglie di Fergus, che mi aveva visto per una manciata di minuti, sarebbe andata bene per me. Bonesso (1997)	Tom zgodom Fergus me je pozvao da u subotu dođem na večeru, na rođendan jedne rođake, devojke koja bi mi, po mišljenju njegove žene koja me je nakratko videla, navodno odgovarala. Boneso (2008)
6	anche la energetica bionda sorridente dal cartellone pubblicitario del dentifricio Klamm (che, se usato giornalmente, trasformerebbe la nostra esistenza in paradiso, Buzzatti (1968)	čak i nasmejana plavuša na reklamnom plakatu za zubnu pastu Klamm (koja, ako je svakodnevno upotrebljavamo, navodno pretvara našu egzistenciju u raj, zar ne Mr. Mac Intosh, Bucati (1977)
7	Circolavano su costei voci mistiche, sarebbe stata guarita dalla cecità e avrebbe fatto delle predizioni, Eco (2010)	O njoj su kolale razne tajanstvene glasine, navodno je povratila vid i počela da proriče, Eko (2011)
8	si parla ancora adesso di un tesoro che i cosacchi, fuggendo, avrebbero nascosto da qualche parte fra le montagne della Carnia. Magris (1984)	još se priča o nekakvom blagu koje su Kozaci, u bekstvu, navodno sakrili negde u Karnijskim planinama. Magris (2007)

Табела 3: Српски прилог *navodno* као еквивалент италијанског кондиционала

3.2. *A quanto pare/Pare che*

У преводима српских текстова на италијански језик структура *a quanto pare* се јавља у случају уметнуте реченице (пример 9) или уметнутог коментара (пример 10):

ПР.	ТЕКСТ ОРИГИНАЛА	ПРЕВОД
9	Bog se, negde sam pročitao, navodno uplašio da bi ljudi, ukoliko govore samo jednim jezikom, Albahari (1997)	A quanto pare Dio , l'ho letto da qualche parte aveva temuto che gli uomini, se avessero parlato una sola lingua, Albahari (2008)
10	On to nijedanput nije porekao; to su mu, navodno , saopštili i njegovi gurui iz sna. Basara (1996)	Lui non lo negò nemmeno una volta: questo, a quanto pare , era ciò che gli avevano detto anche i suoi guru del sogno. Basara (2005)

Табела 4: Италијански глагол PARERE и српски прилог *наводно*

3.3. *A quanto si dice/a quanto si diceva*

Слично претходним примерима, *a quanto si dice(va)* се такође јавља на почетку реченице (пример 12) или као уметнути коментар (примери 11 и 13). С друге стране, имајући у виду да је у сржи значења овог прилога навођење туђих речи, помало изненађује чињеница да се преводилачки изрази који садрже глагол *dire* налазе на трећем месту по учесталости, готово изједначено са стратегијом потпуног изостављања ограђивања према садржају у преводу:

ПР.	ТЕКСТ ОРИГИНАЛА	ПРЕВОД
11	W. Kowalsky je, navodno , pripadao redu Male braće evanđeoskih biciklista Ružinog krsta Basara (1996)	W. Kowalsky, a quanto si dice , apparteneva all'ordine dei Piccoli fratelli dei Ciclisti Evangelici Rosacroce Basara (2005)
12	Navodno , Mrvica je svoga brata odveo u Visoko da se popravi. Kusturica (2010)	Così si diceva , Mrvica portò suo fratello a Visoko a rimettersi. Kusturica (2013)
13	Podnapiti smo krenuli prema „Mladosti” gdje su, navodno , sjedili i pili Maja i mali Selimović. Kusturica (2010)	Un po' brilli andammo al Mladost dove, a quanto si diceva , erano seduti a bere Maja e il piccolo Selimović. Kusturica (2013)

Табела 5: Италијански глагол DIRE и српски прилог *наводно*

3.4. Нул̄ӣи еквивален̄ӣ

У превођењу са српског на италијански српски прилог *наводно* може да изостане (примери 14, 15, 16, 17), али исто тако у преводу са италијанског на српски може и да се дода (18, 19, 20, 21). Реч је о преводачким техникама додавања и одузимања (Сидиновић 1990). Ову врсту преводног еквивалента назвали смо *нул̄ӣим еквивален̄ӣом*. У примеру 17, иако је изостављен прилог *наводно* у преводу на италијански се заправо компензује (или преводи) глаголом RACCONTARE (причати, приповедати) и безличном конструкцијом.

У примерима превода италијанских текстова где се додаје прилог *наводно* најчешће је реч о потреби за емфазом која се у италијанском језику постиже прозодијом у већој текстуалној целини, овде је симболично илустрована само упитном реченицом (пример 19) или коментаром (примери 20 и 21):

ПР.	ТЕКСТ ОРИГИНАЛА	ПРЕВОД
14	Postojala je i pritužba na navodno raskalašno ponašanje nekih mlađih profesora na Filozofskom fakultetu. Albahari (1997)	C'era, inoltre, una querela per atti osceni contro alcuni giovani professori della Facoltà di Filosofia Albahari (2003)
15	Sreten Pokimica je tokom sedmice navodno odsutan poslom. Petrović (2000)	Sreten Pokimica durante la settimana è assente per lavoro. Petrović (2004)
16	A on krenuo za Skoplje, usput navodno mobilisan, Velikić (2012)	Suo padre partì per Skopje, fu reclutato Velikić (2019)
17	Nikada, baš nikada nije onako kako je navodno bilo. Velikić (2012)	Mai, proprio mai è come si racconta. Velikić (2019)
18	Quando tornavo a casa raccontavo ai miei che a scuola tutti dicevano che ero simpatico e inventavo storie divertenti che mi erano successe. Ammaniti (2010)	Kad bih se vratio kući, mojima sam pričao kako u školi svi kažu da sam simpatičan i izmišljao sam zabavne priče o događajima koji su mi se navodno desili. Amaniti (2011)

19	E io ci flirtavo? Ferrante (2015)	A ja sam navodno s njima koketirala? Ferrante (2019)
20	Emetto uno sbuffo divertito. Marone (2015)	Frknuo sam, navodno negodujući. Marone (2016)
21	È di quelli che la sanno lunga e ci arrivano poco alla volta. Pavese (1949)	On ti je od onih što se navodno u sve razumeju, a ništa ne isteraju do kraja. Paveze (2019)

Табела 6: Српски прилог *наводно* и нулти еквивалент

3.5. Придеви и џрилози

Од придева најучесталији је *presunto* (примери 22, 23) и њему морфолошки близак прилог *presumibilmente*², (примери 24, 25). Међу придевима забележени су још *cosiddetto* (пример 26), *preteso* (пример 27), *fittizio* (пример 28), *supposto* (пример 29), *sedicente* (пример 30) и др. (в. Табела 7). У примерима 24 и 25 уочено је да поред прилога *presumibilmente*, вредности прилога *наводно* постижу се и употребом кондиционала:

ПР.	ТЕКСТ ОРИГИНАЛА	ПРЕВОД
22	, u kojem se, kao u svakoj palanci , najviše poštuju oni koji su navodno uspeli, Albahari (2007)	dove, come in una qualunque città di provincia, si rispettano soprattutto coloro che hanno raggiunto un presunto successo, Albahari (2010)
23	E all'occhio di Simonini, che aveva passato più di un'ora a imitare la presunta calligrafia di Dreyfus, Eco (2010)	A Simoninijevom iskusnom pogledu, pošto je više od sat vremena proveo podražavajući navodno Drajfusov rukopis, Eco (2011)

2 Прилог *presumibilmente* потиче од придева *presumibile*, односно од глагола PRESUMERE (претпоставити). Партицип прошли истог глагола гласи *presunto*. Интересантно је напоменути да у истраживањима метадискурса на енглеском језику семантичким вредностима прилога *наводно*, одговарају *presumably* и *supposed* (Hyland 2008: 224), који су најближи италијанском прилогу *presumibilmente*.

24	On, navodno , staje pred Lu, zabezeknuto zuri u nju neko vreme i na kraju kaže: Basara (2006)	Lui, presumibilmente , in piedi davanti a Lou, l' avrebbe fissata incredulo per qualche secondo e infine le avrebbe chiesto Basara (2011)
25	Navodno me iscrpljuje. Basara (2006)	Presumibilmente , mi porterebbe all'esaurimento. Basara (2011)
26	Najtužnije od svega je uverenje tih navodno pravih Beograđana da žive u velegradu Albahari (2007)	La cosa più triste è la convinzione dei cosiddetti veri belgradesi di vivere in una metropoli Albahari (2010)
27	Poi, di fronte alla nostra perplessità: "Ordo Templi Orientis, la conventicola degli ultimi pretesi fedeli di Aleister Crowley ...	Kada je video da ga zbunjeno gledamo dodate: „Ordo Templi Orientis, navodno poslednja družina sledbenika Alistera Kroulija ...
28	Ecco le macchine aritmetiche, fittizio trionfo del quantitativo, Eco (1994)	Evo i aritmetičkih mašina koje navodno znače punu pobedu kvantitativnog, Eko (2002)
29	"L'ha pronunciata giorni fa un uomo fuggito da Airagne, un supposto indemoniato di nome Sébastien Marcello (2012)	- Izgovorio ju je pre nekoliko dana jedan čovek koji je pobjegao iz Eranja, navodno zaposednut, zvao se Sebastijen Marčelo (2013)
30	A vrhunac u toj hijerarhiji kiča jeste navodno pripadanje građanskom sloju, Albahari (2007)	E nella gerarchia del kitsch il culmine è la sedicente appartenenza alla classe borghese, Albahari (2010)

Табела 7: Италијански придеви и прилози и српски прилог *наводно*

3.6. *Fingere/fare finta di*

Српски прилог *наводно* може се преносити и помоћу глагола *fin gere* и конструкције *fare finta di* (правити се, претварати се, лажно представљати, фингирати).

ПР.	ТЕКСТ ОРИГИНАЛА	ПРЕВОД
31	Navodno se bavi fotografijom, a u stvari stalno upada u neke nevolje. Ammaniti (2010)	Faceva finta di fare la fotografa ma combinava casini. Amaniti (2011)
32	Posmatrao sam ih kao metafore mudrosti sa mnogo више значења i nagoveštaja nego што im je obrazovni povod navodno namenio. Eco (1994)	Le avvertivo come metafore sapienziali , ben più significanti e allusive di quanto il pretesto didascalico avesse finto di averle volute. Eco (2002)

Табела 8: Италијански глагол FINGERE/FARE FINTA DI и српски прилог *наводно*

4. Закључак

У овом раду забележени су преводни еквиваленти српског прилога *наводно* на италијанском језику. Уочено је да српски прилог *наводно* означава тврдње према према нечијем казивању или писању, често с призвуком сумње у тачност дотичног исказа, те се доводи у етимолошку, морфолошку и семантичку везу са глаголом *наводиши* (туђе речи или мишљења). На италијанском језику за исказивање вести из непотврђеног извора, нарочито у језику медија, веома често се употребљава кондиционал.

Истраживање је спроведено на великом корпусу (преко 20 милиона токена) књижевних дела и превода италијанских и српских савремених писаца. У преводима и оригиналним делима прилог *наводно* задржава семантичке вредности непотврђене тврдње и суздржаног става према тачности исказа. Међу преводним еквивалентима на италијанском језику доминира употреба кондиционала, али пре свега кад се приповеда о вестима из медија. Овде не можемо говорити о стилском уступању књижевно-уметничког језика пред новинским стилем, већ о једноставном укључивању новинског стила у књижевно-уметнички поступак. Претпостављамо да би слична решења била могућа и у језику струке кад се контекст и комуникативна ситуација тичу приказивања непотврђених вести из медија. Откривена су, међутим, и многа друга преводна решења и еквиваленти, као што су конструкције са глаголима PARERE, SEMBRARE, DIRE (*a quanto pare, sembra, a quanto si dice*), FINGERE/FARE FINTA DI, као и употреба придева и прилога (*presunto, presumibilmente, cosiddetto, preteso, fittizio, supposto*).

Колико је семантичка вредност прилога *наводно* нестална и често неухватљива, те остављена на тумачење самог преводиоца, говори и

чињеница да се преводиоци често опредељују или да га не преведу или да га додају у свом преводу. Ову појаву назвали смо *нулџим еквивалентом*. Као додавање се најчешће појављује у српским преводима у деловима текста где је део дијалога у којем се на италијанском неповерење исказује прозодијом текста која на српском може да изостане. С друге стране, у преводима на италијански језик може да изостане или јер се сматра плеонастичним, или да се компензује употребом одговарајућег глагола. Поред техника додавања и изостављања, *наводно* се често и додатно маркира двоструким средствима: и преводом и употребом кондиционала.

У књижевно-уметничким текстовима одлука може бити условљена и естетским разлозима, као и личним преференцијама преводиоца. Ово истраживање ставља на располагање списак најчесталијих еквивалентата прилога *наводно*, те своју примену може наћи и у превођењу различитих типова текстова, укључујући чак и стручне и научне.

Литература

- РСЈ: Вујанић Милица и др. *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2011. [Vujanić Milica i dr. *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2011]
- Сибиновић Миодраг. *Техника превођења*. Београд: Завод за Уџбенике и наставна средства, 1990. [Sibinović Miodrag. *Tehnika prevođenja*. Beograd: Zavod za Udžbenike i nastavna sredstva, 1990]
- Bonomi Ilaria. *L'italiano giornalistico*. Firenze: Franco Cesati Editore, 2002.
- Ceković Nevena i Radojević Dragana. „Polifunkcionalnost italijanskih diskursnih markera u prevodnju na srpski“. Vraneš Aleksandra i Marković Ljiljana (ur.). *Kulture u prevodu*. Knjiga 2. Beograd: Filološki fakultet, 2016: 233–246.
- Deanović Mirko i Jernej Josip. *Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga, 1989.
- Fraser Bruce. “Pragmatic competence: The case of hedging”. Gunther Kaltenböck et al. (ed.). *New approaches to hedging*. Berlin: Brill, 2010: 15–34.
- Hyland Ken. *Metadiscourse. Exploring Interaction in Writing*. Oxford: Continuum, 2005.
- Klajn Ivan. *Italijansko-srpski rečnik*. Beograd: Edicija Aleksandrija, 2011.
- Koprivica-Lelićanin Marija. „Polipragmatska funkcija markera ograđivanja u akademskim člancima na italijanskom jeziku“. *Примењена лингвистика – Linguistique appliquée* 13 (2012): 95–110. http://dpls-alias.rs/pdf/Primenjena%20lingvistika_13_2012.pdf 20.12.2024.
- Moderc Saša, Stanković Ranka, Tomašević Aleksandra and Mihailo Škorić. “An italian-serbian sentence aligned parallel literary corpus”. *Review of the National Center for Digitization* 43 (2023): 78–91.
- Moderc Saša. „Su un modo di tradurre l'avverbio serbo 'inače' in italiano: il caso dell'equivalente 'altrimenti'“. *Italica Belgradensia* 1 (2015): 61–79.
- Terić Gordana. *Sintaksa italijanskog jezika*. Beograd: Filoški fakultet, 2005.

Извори

- SerbItaCor3: https://noske.jerteh.rs/#dashboard?corpname=SerbItaCor3_sr
20.12.2024.
- Albahari David. *Mamac*. Beograd: Stubovi kulture, 1997.
- Albahari David. *L'esca* (tradotto da Alice Parmeggiani). Rovereto: Zandonai, 2008.
- Albahari David. *Mrak*. Beograd: Stubovi kulture. 1997.
- Albahari David. *Il buio* (tradotto da Augusto Fonseca). Nardò: Besa, 2003.
- Albahari David. *Ludvig*. Beograd: Stubovi kulture, 2007.
- Albahari David. *Ludwig* (tradotto da Alice Parmeggiani). Rovereto: Zandonai, 2010.
- Ammaniti Niccolò. *Io e te*. Torino: Einaudi, 2010.
- Amaniti Nikolo. *Ja i ti* (prevela Mirela Radosavljević). Beograd: Plato books, 2011.
- Basara Svetislav. *Srce zemlje*. Beograd: Centar za ravnotežu, 2006.
- Basara Svetislav. *Il cuore della terra* (tradotto da Helena Kaloper; Stefania Giancane). Salento: Salento books, 2011.
- Basara Svetislav. *Fama o biciklistima*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa, 1996.
- Basara Svetislav. *Quel che si dice dei Ciclisti Rosacroce* (tradotto da Maria Rita Leto). Trento, Rovereto: Anfora edizioni, 2005.
- Bonesso Paolo. *Le felicità nascoste*. Bologna: InEdition, 1997.
- Boneso Paolo. *Skrivene radosti* (preveo Igor Vidović). Beograd: Mono i Manjana, 2008.
- Buzzatti Dino. *La boutique del mistero*. Milano: Mondadori, 1968.
- Bucati Dino. *Prodavnica tajni* (prevela Cvijeta Jakšić). Beograd: Rad, 1977.
- Eco Umberto. *Il pendolo di Foucault*. Milano: Bompiani, 1994.
- Eko Umberto. *Fukoovo klatno* (preveli Mirela Radosavljević, Aleksandar Levi). Beograd: Narodna knjiga-Alfa, 2002.
- Eco Umberto. *Il cimitero di Praga*. Bologna: Bompiani, 2010.
- Eko Umberto. *Praško groblje* (preveli Mirela Radosavljević, Aleksandar Levi). Beograd: Plato books, 2011.
- Ferrante Elena. *Storia di chi fugge*. Milano: Mondadori, 2015.
- Ferante Elena. *Priča o onima koji odlaze i onima koji ostaju* (prevela Jelena Brborić). Beograd: Booka, 2017.
- Kusturica Emir. *Smrt je neprovjerena glasina*. Beograd: Novosti, 2010.
- Kusturica Emir. *Dove sono in questa storia* (tradotto da Alice Parmeggiani). Milano: Feltrinelli, 2013.
- Magris Claudio. *Illazioni su una sciabola*. Bari: Cariplo-Laterza, 1984.
- Magris Klaudio. *Nagađanja o jednoj sablji* (preveo Aleksandar V. Stefanović). Beograd: Arhipelag, 2007.
- Marcello Simoni. *La biblioteca perduta dell'alchimista*. Milano: Mondadori, 2012.
- Marčelo Simoni. *Alhemičareva biblioteka* (prevela Gordana Subotić). Beograd: Evro Giunti, 2013.
- Marone, Lorenzo. *La tentazione di essere felici*. Milano: Longanesi, 2015.
- Marone Lorenzo. *Sitnice koje život znače* (prevela Gordana Subotić). Beograd: Dereta, 2016. Petrović Goran. *Sitničarnica „Kod srećne ruke“*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa, 2000.
- Petrović Goran. *69 casseti* (tradotto da Dunja Badnjević). Milano: Ponte delle Grazie, 2004.
- Velikić Dragan. *Bonavia*. Beograd: Laguna, 2012

Velikić Dragan. *Bonavia* (tradotto da Estera Miočić). Rovereto: Keller, 2019.
 Pavese Cesare. *La bella estate*. Torino: Einaudi, 1949.
 Paveze Čezare. *Lepo leto* (prevela Aleksandra Milosavljević). Beograd: LOM, 2019.

Marija Koprivica Lelićanin

THE ADVERB *NAVODNO* IN ITALIAN LANGUAGE: A CORPUS-BASED RESEARCH

Summary

The aim of this paper is to identify the translation equivalents of the adverb *navodno* in Italian. The Serbian adverb *navodno* is analysed in terms of metadiscourse, specifically as part of the non-propositional content of the discourse. The meanings of this adverb were initially examined in dictionaries (Matica Srpska Dictionary, Italian–Serbian, and Croatian–Serbian dictionaries). The adverb *navodno* was then investigated within the corpus of novels and their corresponding translations in Serbian and Italian. *SerbltaCor* includes 114 literary works in Serbian and 127 Italian translations, as well as 129 works in Italian with 140 parallel translations into Serbian. Working with such a large corpus yielded valuable results. The extracted frequencies were grouped according to translation equivalents and grammatical functions. The findings indicate a wide range of possibilities for expressing the meaning of the Serbian adverb *navodno* in Italian, including the conditional, constructions with the verb *parere* (e.g., *a quanto pare*, *pare che*, etc.), the adjective *presunto*, the adverb *presumibilmente*, and others. The null equivalent was identified as the omission of *navodno* in Italian, or its inclusion in Serbian translations where it is not present in the original. Finally, a list of all translation equivalents from the corpus of translated literary works was compiled, which we believe may also prove useful in translating scientific and technical texts.

Др Марија Копривица Лелићанин је професор теорије медија и културе на италијанској академији уметности САЕ институт у Милану. Звање научног сарадника стакла је на Етнографском институту САНУ. Предавала је као доцент на Филолошком факултету у Бањој Луци. Десет година била је академски координатор САЕ института у Београду. Предавала је у Милану и Џакарти и менторисала је на десетине страних студената на мастер студијама у Лондону. Објавила је више научних радова из области анализе дискурса, коаутор је једне монографије на италијанском језику, а у припреми за штампу је њена прва самостална монографија на италијанском језику у издању италијанске куће Утет из Торина.

PhD Marija Koprivica Lelićanin teaches Media and Culture Theory at the Italian Academy of Arts, SAE Institute in Milan. She holds the title of Research Associate at

the Ethnographic Institute of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SANU). She has served as an assistant professor at the Faculty of Philology in Banja Luka. For ten years, she has been the academic coordinator at the SAE Institute in Belgrade. She has taught in Milan and Jakarta and has mentored dozens of international students in master's programs in London. She has published several scientific papers in the field of discourse analysis, co-authored a book in Italian on research methodology, and is currently preparing her first solo scientific book in Italian on media discourse analysis, which will be published by the Italian publishing house UTET in Turin.

<https://orcid.org/0000-0003-2092-8220>

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en>).